

Anayasa Mahkemesi Üyesi Selahaddin Menteş'in Andıçme Töreni Açış Konuşması

Sayın Cumhurbaşkanım,

Değerli Konuklar,

Anayasa Mahkemesine yeni seçilen üyemizin and içme törenine hoş geldiniz, şeref verdiniz. Sizleri en içten duygularıyla, saygıyla selamlıyorum.

Birazdan yemin ederek görevine başlayacak olan üyemiz Selahaddin Menteş'i tebrik ediyor, başarılar diliyorum. Yeni görevinin kendisi, ailesi, Mahkememiz ve ülkemiz için hayırlı olmasını temenni ediyorum. Uzun yıllar kürsüde hâkimlik ve Adalet Bakanlığında üst düzey yöneticilik yapan Sayın Menteş'in engin mesleki birikimiyle Anayasa Mahkemesine önemli katkılar yapacağına olan inancımı ifade etmek isterim.

Yemin törenleri, mesleki sorumluluklarımızı hatırlamak ve sözlerimizi yenilemek bakımından eşsiz bir fırsat sunuyor. Anayasa Mahkemesi üyeleri olarak göreve başlamadan önce Anayasayı ve temel hak ve özgürlükleri koruyacağımıza, görevimizi her türlü etki ve kaygıdan uzak olarak sadece vicdanımızın emrine uyarak yerine getireceğimize dair söz veriyoruz.

Bu kısa yemin metni bile anayasa yargısının ve yargıcının ne kadar ağır bir sorumluluk üstlendiğini göstermek için yeterlidir. Belki de bu sorumluluğun en ağır kısmı temel hak ve özgürlüklerin korunmasıdır. Yemin metninde bu hususun Anayasa'nın yanında, ayrıca ve özel olarak zikredilmesi anlamlıdır.

Bilindiği üzere, Anayasa Mahkemesi temel hak ve hürriyetleri koruyarak anayasal adaleti sağlama görevini norm denetimi ve bireysel başvuru yoluyla yerine getirmektedir. Bu iki alanda da Mahkememiz hak-eksenli yaklaşımla karar vermeye devam etmektedir.

Bu vesileyle bireysel başvuruda karşılaşılan bazı zorluklara ve son gelişmelere kısaca değinmek istiyorum.

2010 Anayasa değişikliğiyle hukuk sistemimize dâhil edilen bireysel başvuru hiç kuşkusuz Türk anayasa yargısında yapılan en büyük reformdur. Bireysel başvuru, temel hak ve hürriyetler alanında standartların belirlenmesi ve yükseltilmesi bakımından önemli bir kazanımdır.

Gerçekten de bireysel başvuru sayesinde bireyler hak ihlali iddialarını uluslararası yargı organlarına taşımadan ülkemiz sınırları içinde dile getirme ve giderim sağlama imkânına sahip

olmuşlardır. Mahkememiz yaklaşık yedi yıllık tecrübesiyle yaşama hakkından adil yargılanma hakkına, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkından ifade özgürlüğüne, özel hayata saygı hakkından mülkiyet hakkına kadar bireysel başvuru kapsamındaki her hak ve özgürlükle ilgili ilke ve esasları belirlemiştir. Bu ilkelerin uygulanmasıyla da binlerce kişinin maruz kaldığı hak ihlalleri giderilmiş, bu suretle adalet talepleri karşılanmıştır.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Belirtmek gerekir ki bireysel başvurunun amacı ülkedeki her bir hak ihlalini tek tek ele almak suretiyle gidermek değildir. Esasen bu mümkün de değildir. Nitekim bireysel başvuru istatistikleri, bireysel başvuru sayısının, dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin iş yükünün gitgide arttığını göstermektedir.

Bireysel başvurunun başladığı 23 Eylül 2012'den bugüne toplam yaklaşık 236 bin başvurudan 190 bin kadarını sonuçlandırmış bulunmaktayız. Bugün itibarıyla derdest başvuru sayısı 46 bin civarındadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin önünde 47 ülkeden toplam 56 bin kadar başvuru olduğu düşünüldüğünde Mahkememizin iş yükü daha iyi anlaşılacaktır.

Mahkememiz gitgide artan ve yıllık 40-45 bin bandına ulaşan başvuru sayısı ile başa çıkabilmek için baştan itibaren gerekli tedbirleri almakta ve bu konuda yoğun bir çaba göstermektedir.

Bununla birlikte yedi yıllık tecrübe bireysel başvurunun işleyişine dair bazı yasal değişikliklerin zorunlu hale geldiğini göstermektedir. Bu kapsamda (1) acil durumlarda bölüm başkanlarının geçici tedbir kararı vermesinin sağlanması; (2) başvuru süresinin bir aydan iki aya çıkarılarak, çok fazla emek ve zaman kaybına yol açan eksiklik bildirimlerinin kural olarak kaldırılması; (3) içtihadi ve ilkesel açıdan önemli başvurulara yoğunlaşmak için, anayasal önem kriterinin tek başına kabul edilemezlik kriteri olarak benimsenmesi ve (4) uzun yargılama şikâyetlerinin öncelikle Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan komisyon tarafından incelenmesi gerekmektedir. Bu yöndeki kanun değişikliğinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bir an önce gerçekleştirilmesi bireysel başvurunun etkili bir yol olarak devamına önemli bir katkı yapacaktır.

Bununla birlikte bireysel başvurunun etkili bir hak arama yolu olarak varlığını sürdürmesi, yasal değişikliklerin ötesinde, son kertede ihlale yol açan yapısal sorunların çözülmesine bağlıdır. Bireysel başvurunun objektif amacı ve etkisi, hak ihlalinin kaynağını tespit ederek ve gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayarak benzer ihlallerin engellenmesidir. Bu da kurumlar arasında etkili ve verimli bir işbirliğini gerektirmektedir.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Bilindiği üzere, bireysel başvuruda hak ihlalleri kamu otoritelerinin tasarruflarından, temel hak ve hürriyetlere yönelik negatif ve/veya pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemelerinden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, kamu gücünün yapmaması gerekeni yapması veya yapması gerekeni yapmaması hak ihlaline sebep olabilmektedir.

Bu noktada özellikle Anayasa Mahkemesinin ihlal kararlarında ihlalin giderimine ilişkin değerlendirmelerinin ilgili mercilerce dikkate alınması ve uygulanması büyük önem taşımaktadır. Mahkememiz hak ihlali bulunduğu başvurularda öncelikle ihlalin kaynağındaki kamu gücü işlemine ilişkin bir değerlendirme yapmaktadır. Bu kaynak idari veya yargısal bir tasarruf olabildiği gibi, bazen doğrudan yasama tasarrufu da olabilmektedir.

İhlal yargı kararından kaynaklanıyorsa, giderim için yargılamanın yenilenmesine ve kararın bir örneğinin ilgili derece mahkemesine gönderilmesine karar verilmektedir. Bir başvuruda belirtilen ihlal gerekçelerinin mahkemeler tarafından aynı ya da benzer uyuşmazlıklarda da dikkate alınması, yeni ihlallerin, dolayısıyla yeni başvuruların önüne geçecektir.

Diğer yandan ihlalin doğrudan kanundan kaynaklandığı durumlarda yargılamanın yenilenmesinin hiçbir anlamı yoktur. Mahkememiz bir süredir, bu durumlarda, giderimin tam olarak sağlanması ve yeni ihlallerin engellenmesi için ihlale sebep olan kanun hükmünün kaldırılması veya değiştirilmesi gerektiğine, dolayısıyla kararın bir örneğinin yasama organına bildirilmesine karar vermektedir. Burada yasama organından beklenen, söz konusu hak ihlalinin kaynağı olan yasal hükmü ortadan kaldırması veya değiştirmesidir.

Ayrıca yapısal bir sorunun sürekli hak ihlaline yol açması durumunda Anayasa Mahkemesi tek tek başvuruları incelemek yerine, başvurulardan birini değerlendirmek suretiyle yetkili organdan yapısal sorunu gidermesini isteyebiliyor. "Pilot karar" denilen bu usulle bir yandan Mahkemenin aynı mahiyetteki binlerce başvuruyu incelemesi önlenmekte, diğer yandan da sürekli ihlale neden olan yapısal bir sorunun çözülmesinin yolu açılmaktadır.

Anayasa Mahkemesi bu anlamda ilk pilot kararını kısa bir süre önce vermiştir. Mahkeme bu kararda hakkında sınır dışı kararı alınan başvurucunun etkili başvuru hakkının kanundan kaynaklanan nedenle ihlal edildiğine, 1500'ün üzerindeki benzer başvuruda da bu ihlalin gideriminin ilgili yasal hükmün değiştirilmesine bağlı olduğuna karar vermiştir. Bu karar Meclisimize gönderilmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Değerli konuklar,

Anayasa'nın 2. maddesi Türkiye Cumhuriyetinin, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik bir hukuk devleti olduğunu ifade etmektedir. Anayasanın başlangıç kısmında ise kuvvetler ayrılığı ilkesi, devlet organları arasında "medenî bir iş bölümü ve işbirliği" olarak tanımlanmıştır.

Bu tanımdaki "işbölümü" denetim ve dengeleme sistemini sağlayarak hak ve özgürlüklerin korunmasına katkı yapmaktadır. Anayasada zikredilen "işbirliği" ise devletin kurumlarının ortak hedeflere yönelik olarak birlikte çalışması anlamına gelir. Hiç kuşkusuz temel hak ve hürriyetlerin korunması yasama, yürütme ve yargının bu ortak hedeflerinden biridir. Böyle olduğu için devletin başı olan Cumhurbaşkanı'nın ve milletvekillerinin yemin metinlerinde de bu ortak hedef "herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsü" olarak ifade edilmiştir. Bu nedenle temel hakların korunması konusunda devlet organları arasındaki "işbirliği" anayasal bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu vesileyle temel hak ve hürriyetlerin korunması için özveriyle çalışan tüm Mahkememiz mensuplarına, hak ihlallerinin önlenmesi ve bu anlamda bireysel başvuru yükünün hafifletilmesi için çaba gösteren yasama, yürütme ve yargı mensuplarına şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak, belirtmek isterim ki, yemin törenleri geleni karşılama, gidenleri de anma vesilesidir. Bu anlamda Sayın Mentşe'ye "aramıza hoşgeldiniz" diyor, başarılı ve bereketli bir çalışma dönemi temenni ediyorum.

Öte yandan son bir yıl içinde emekli olan üyelerimiz Nuri Necipoğlu, Osman Paksüt ve Serruh Kaleli'ye de sağlıklı ve mutlu bir emeklilik dönemi diliyorum.

Aynı şekilde geride bıraktığımız yıl içinde vefat eden Mahkememiz emekli başkanlarından Mahmut Celalettin Cuhruk ile emekli üyelerimizden İhsan Pekel'e Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı diliyorum.

Emeklilik ve ölüm mahkemenin kadiya mülk olmadığını bize hatırlatıyor. Sadi Şirazi diyor ki: "*Asıl mutlu kişi, şöhretini ilmiyle adaletine borçludur. Gelen, gider; eken, biçer. İnsana iyi ya da kötü bir ad kalır geride*". Giderken bu kubbede hoş bir sadâ bırakabilirsek ne mutlu bize.

Bu duygu ve düşüncelerle sözlerime son verirken, törenimizi teşriflerinizden dolayı bir kez daha şükranlarımı sunuyorum, hepinize sağlık ve afiyet diliyorum.

Zühtü ARSLAN
Anayasa Mahkemesi Başkanı